

KONU 3: BİTKİSEL HAMMADDE KULLANIMI: ODUN

Bitkisel Hammadde Kullanımı

Prehistorik insanların alet ve silahlarını üretmek için ilk kullandıkları hammaddelerden biri hiç kuşkusuz ki odundur. Ancak odunun, organik yapısından ötürü çok çabuk çürüyen ve dolayısıyla yok olup giden bir madde olması nedeniyle izine çok ender rastlanılmaktadır.

Bununla birlikte bu öz, yanarak kömür haline dönüştüğü zaman taş kadar uzun ömürlü olabilmektedir. Öte yandan odun uygun koşullar altında fosilleştiği zaman kalıcı olabilmektedir.

Paleolitik'te odunun iki tür kullanım şekli vardır:

- **Odunun Yakacak Olarak Kullanımı:** Bu hammaddenin yakacak olarak kullanımının kesin olarak saptanması, 800 ka. öncesine inmektedir. Ateşin kullanımında doğa insana geniş ölçüde kılavuzluk etmiş ve böylece ısınma, aydınlanma ve korunma ihtiyaçlarını sağlamıştır. Büyük bir olasılıkla doğada, örneğin yıldırım düşmesi sonucunda meydana gelen doğal yangın, dolayısıyla ateş, Paleolitik insanda ateş kavramının doğmasına ve bunun zararlarının yanı sıra yararlarını kavramasına yol açmıştır. Ateş ayrıca insanlara aydınlanma olanağı sunduğu için sanat eserlerinin yapımına ve sosyalleşmeye de büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Mağaraların karanlık alanlarında da çalışabilme olanağı sunan ateş sanatın gelişmesinde büyük ölçüde rol oynamıştır. Ayrıca yakılan ateşin etrafında bir araya gelen topluluk bireyleri sosyal açıdan oldukça faydalı olmuştur.

Paleolitik Çağ'ın ateş kalıntıları, bugün elimize ocak kalıntıları şeklinde geçmektedir. Ancak bu durumda odun, karbonize olmuştur. Bu nedenle odun, işlenmiş değil, kendisinden yararlanılmış bir maddedir. Yani alet değil bir kalıntıdır.

Odun uzun süre dayanmadığı halde, karbonize hale dönüşmüş şeklinin kazılar sırasında yoğun olarak ele geçişi, yukarıda da belirttiğimiz gibi, son halinin erime ve çürümeye karşı dayanıklı oluşundandır. Bu nedenle de yanmamış ya da ateşe maruz kalmamış olan oduna göre daha kolay fosilleşir. Kazılar sırasında parçacıklar halinde ele geçtiği gibi, bazen toz halinde, çoğunlukla da çamur şeklinde çıkar. Bunların tarihlendirilmesi laboratuvarlarda C 14 testleriyle saptanır ve bu durumda da buldukları arkeolojik tabakanın tarihlendirilmesinde çok büyük bir rol oynarlar.

- **Odunun İşlenerek Kullanımı:** Odunun ikinci kullanımı, alet ve silah yapımı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Genellikle işlenerek ve sivriltilerek avlanmada ya da hayvanlarla mücadelede kullanılmıştır. Odun; kargı, ok, yay, zıpkın, savurga, taş yontmak için göğüs baskısında, vurgaç, sap, sal-kano, kayık-kürek, yapı elemanı, asa, delgi makinesi yapımı ve ateş yakmada kullanılmıştır. Büyük bir olasılıkla sık kullanıldığı halde, daha önce belirtilen nedenlerden ötürü kültür tabakaları arasında izine çok rastlanmaz.

Bununla birlikte, örnekleri az da olsa, bazı yerleşimlerdeki biçimlendirilmiş ve fosilleşmiş odun alet buluntuları, bu hammaddenin işlendiği hakkındaki görüşleri doğrulamakta ve desteklemektedir. Bu anlamdaki buluntuları, Paleolitik Çağ açısından yalnızca İngiltere'de "Clacton-on-sea" ve İspanya'da "Torralba" Alt Paleolitik konaklama yerlerinde görüyoruz. Buralardaki karbonize olmuş ve ateşte sertleştirilmiş birkaç kargı, odunun işlenerek kullanıldığını kanıtlamaktadır.

Almanya'daki Shöningen yerleşim yerinden 400.000 yıla tarihlendirilmiş odundan 6 adet mızrak ele geçirilmiştir. Bu mızraklar odunun işlenerek kullanımına ilişkin en erken örnekleri teşkil etmektedir.

Avrupa'da odundan gerçek endüstri izlerine Mezolitik, Neolitik çağlarda ve bu çağların devamında rastlanmıştır.

Anadolu'da Paleolitik Çağ'da odundan işlenmiş herhangi bir buluntuya henüz rastlanmamıştır. Ancak fosilleşmiş çam, meşe, ardıç gibi bazı ağaç parçalarına yüzeyde rastlanmıştır. Fakat bunlar doğal oluşumlardır. Paleolitik Çağ'a ilişkin yapı malzemeleri içinde olan odun; kemik, fildişi ve boynuz gibi maddelerle birlikte çadır kulübe yapımında kullanılmıştır. Paleolitik Çağ'da odundan yapılmış kulübelerin izlerine Fransa, Almanya, İspanya ve bazı eski doğu bloğu ülkelerinde rastlanmıştır.

İri odun tomruklarının içlerinin oyularak kano haline getirildiği örnekler de insanoğlunun su üzerindeki hareket kabiliyetinin ilk göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kanoların bulunduğu yerlerde, aynı zamanda üzerleri işlenmiş ahşap kürekler de ele geçmiştir. Avrupa Mezolitik Çağ'ına ait olan bu eserler, Tybrind Vig yerleşiminden oldukça iyi bilinmektedir. Yine aynı yerleşim yerinde çam ağacından yay olarak kullanılmış ahşap eserler de ele geçmiştir.